

Oikeusministeriölle

IOK48/2018

14.7.2018

Annettu lausuntopalvelu.fi:ssä

Viite VN 675/2018

Asia Saamelaiskärjälakitoimikunnan esitys saamelaiskärjälain muuttamiseksi

Oikeusministeriö on 19.6.2018 päivätyllä kirjeellä pyytänyt eri tahoja lausumaan Saamelaiskärjälakitoimikunnan esityksestä saamelaiskärjälain muuttamiseksi.

Ihmisoikeuskeskuksen oheinen lausunto on annettu ohjeiden mukaan lausuntopalvelu.fi:ssä ja tallennettu tällä asiakirjalla Ihmisoikeuskeskuksen sähköiseen asianhallintajärjestelmään.

Sirpa Rautio
johtaja

Leena Leikas
asiantuntija

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisessä asianhallintajärjestelmässä.

Oikeusministeriö on 19.6.2018 päivätyllä kirjeellä pyytänyt eri tahoja lausumaan Saamelaiskärjälakitoimikunnan esityksestä saamelaiskärjälain muuttamiseksi.

1. Yleiset säädökset

Ihmisoikeuskeskus pitää nyt lausunnolla olevaa uudistusta tärkeänä. Ehdotukset selkeyttävät nykyisin voimassa olevia säädöksiä ja käytäntöjä. Uudistus lisää saamelaisten itsemääräämisoikeutta, parantaa saamelaiskäräjien mahdollisuutta vaikuttaa saamelaisia koskeviin suunnitelmiin ja lisää saamelaisten alueellista yhdenvertaisuutta laajentamalla saamelaiskäräjien jäsenmäärää kokonaisuudessaan sekä suhteessa kunkin kunnan asukasmääriin.

3 §

Lakiehdotuksen 3 §:n **määritelmä** henkilöistä, joilla on oikeus tulla vaaliluetteloon merkityksi vastaa tarkoitustaan. Sillä määritellään äänioikeus saamelaiskäräjien vaaleissa, eikä sitä, kuka on saamelainen. Määritelmä on yhtenevä muissa pohjoismaissa sekä pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa käytettävien vaaliluettelokriteereiden kanssa. Aiempaa suppeampi määritelmä noudattaa EMRIP-delegaation kevään 2018 vierailuraportista, vuonna 2017 Suomen saamista CERD-suosituksista sekä muista kv.oikeudellisista sitovista ja suosituksen luonteisista asiakirjoista ilmenevää saamelaisten itsemääräämisoikeuden periaatetta aiempaa paremmin.

Määritelmään liittyy **siirtymäsäännös**, jonka mukaan vaaliluetteloon merkityksi haluavilla on mahdollisuus hakeutua vaaliluetteloon nykyisessä laissa olevilla ja nyt poistettavaksi ehdotetuilla perusteilla aina 31.12.2019 asti. Siirtymäsäännös on sinällään ymmärrettävä yksilön oikeusturvan näkökulmasta. Se ei kuitenkaan ole ongelmaton ja odotettavissa onkin, että määrääjän kuluessa vaalilautakunnan käsiteltäväksi tuleekin suuri määrä poistuviin vaaliluetteloon hyväksymisen perusteisiin vetoavia hakemuksia.

Nykyisin **oikaisuvaatimukset** ja **valitukset** vaaliluetteloon merkitsemistä koskevista päätöksistä on käsitelty vaalilautakunnan, saamelaiskäräjien ja tarvittaessa KHO:n toimesta. Uuden lain voimaantulon jälkeen tehty, myös vanhan lain mukaiset, uusiin hakemuksiin liittyvät oikaisuvaatimukset ja valitukset tulisivat heti lain voimaantulon jälkeen käsiteltäviksi uuden lain mukaisen oikaisulautakunnan ja mahdollisesti KHO:n toimesta. Menettely on hyvä, sillä se parantaa välittömästi asianosaisten oikeusturvaa, oikaisulautakunnan ollessa itsenäinen ja riippumaton. Nähtäväksi jäänee minkä tulkintalinjan oikaisulautakunta ottaa (vrt. KHO:n aikaisemmat ratkaisut).

HE-luonnoksen **sivun 34 lauseessa**: "*Säännöksen keskeinen merkitys on, että saamelainen on otettava äänioikeutetuista saamelaiskärjävaaleissa laadittavaan vaaliluetteloon*" tulisi sana *saamelainen* muuttua muotoon "*vaaliluetteloon merkitsemistä koskevat kriteerit täyttävä henkilö*" tms.. Näin teksti olisi johdonmukainen siinä, että 3 §:llä ei määritellä sitä, kuka on saamelainen vaan ainoastaan vaaliluetteloon merkitsemisen objektiiviset kriteerit.

HE-luonnoksen **sivulla 35 olevassa kuviossa 2** ei käy ilmi tekstistä ilmenevä mahdollisuus vaatia oikaisua ja valittaa vaaliluettelosta poistamista koskevasta päätöksestä samalla tavoin kuin kielteisestä päätöksestä vaaliluetteloon liittamisestä.

2. Saamelaiskäräjien tehtävät

5 §

Nyt käsiteltävässä uudistuksessa ehdotetaan lakiin kirjattavaksi saamelaiskäräjien tehtävänä **edistää saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista Suomessa**. Käytännössä tämä on yksi tärkeimpiä saamelaiskäräjien tehtäviä edunvalvonnan ohessa. On hyvä, että se otetaan lakiin selkeästi.

Lakisääteisten tehtävien lisääntyessä tulee kuitenkin huomioida **resurssikysymykset**. Nykyisin saamelaiskäräjien työ käytännössä keskittyy pitkälti edunvalvontaan. Saamelaiskäräjien resurssit, erityisesti henkilöresurssit, eivät mahdollista täysimääräisesti kaikkiin saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumisen valvonnan prosesseihin osallistumista. Monet prosesseista vaativat myös erityisosaamista joihin joudutaan oletettavasti palkkaamaan ulkopuolista asiantuntija-apua.

Lakisääteinen edistämistehtävä vaatii myös osittain **erilaista osaamista** kuin edunvalvonta (tiedotus, koulutus, mediaosaaminen, julkaisut jne.) ja onkin välttämätöntä, että tämä huomioidaan saamelaiskäräjien rahoitusta määriteltäessä. Muutoin on olemassa vaara, että tehtäviä lisätään ilman vastaavaa resurssointien lisäystä. Myönteisenä kehityksenä edistämistehtävän osalta tulee mainita saamelaiskäräjien keväällä saama viestintäsihteerin virka ja uudet verkkosivut, jotka ovat jo lisänneet saamelaiskäräjien työn ja muun saamelaisiin liittyvän tiedon, tapahtumien ja asiakirjojen näkyvyyttä.

7 §

Saamelaiskäräjien **vuosikertomuksen** antaminen suoraan eduskunnalle on merkittävä uudistus, joka edistää saamelaisasioiden aiempaa laajempaa keskustelua lainsäätäjien keskuudessa.

9 §

Yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuuden nykyistä selkeämpi sisällyttäminen uudistettuun lakiin on merkittävä parannus. Neuvotteluelvoitteen kehittäminen nykyisiä käytäntöjä kattavammaksi, johdonmukaiseksi ja säännöllisesti riittävän ajoissa tapahtuvaksi prosessiksi, jossa saamelaiskäräjillä on todellinen mahdollisuus vaikuttaa ja jossa näkemykset huomioidaan asiallisesti ja perustellusti, on välttämätöntä alkuperäiskansaoikeuksien kehittymisen kannalta. Nykyisin käytännöt ovat vaihtelevia ja niiden laajuus ja muoto liian monissa tapauksissa riippuu viranomaistahosta, jonka kanssa keskusteluja tulisi käydä. Käytäntöjen tulee olla henkilöistä ja viranomaisista riippumattomia ja riittävässä määrin standardisoituja. Prosessien tulee kattaa niin valtiotasoinen päätöksenteko kuin myös päätöksenteko kuntien ja tulevien maakuntien osalta.

Lakiehdotuksen mukaan neuvotteluelvoitteen piiriin kytkeytyvien toimenpiteiden ei tulisi aiheuttaa **huomattavaa haittaa** keskeisten saamelaisille alkuperäiskansana kuuluvien oikeuksien toteutumiselle. Tekstissä voitaisiin vielä tarkemmin pohtia sitä, kuka arvioi ja miten arvioidaan sitä, minkälainen haitta katsotaan huomattavaksi, mihin sitä verrataan ja onko yhteen henkilöön kohdistuva merkittävä haitta samanarvoinen kuin esimerkiksi laajempaan joukkoon kohdistuva vähäinen haitta jne. Tärkeintä on, että viranomaiset tiedostavat ja toteuttavat vullollisuutensa nykyistä paremmin ja että vaikutuksia arvioidaan huolellisesti kaikilla hallinnon tasoilla ja käytännössä.

Myös tähän yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuuteen liittyen tulee huomioida jatkossa **riittävien resurssien turvaaminen** saamelaiskäräjille. Tällä hetkellä saamelaiskäräjillä ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia osallistua riittävässä laajuudessa kaikkiin heidän oikeuksiaan koskeviin prosesseihin jotka vaativat

asiantuntijalausuntoja tai yhteistoimintamenettelyä. Tämä voi aiheuttaa oikeudenmenetyksiä ja osaltaan heikentää prosessien merkityksellisyyttä. Viranomaisten kiinnostus yhteistoimintaan voi myös vähentyä, mikäli prosessit resurssien puutteen vuoksi hidastuvat aiotusta. Maakuntauudistus tuonee lisää haasteita jo nykyisin riittämättömiin neuvotteluresursseihin.

Suomessa helmikuussa 2018 vierailut YK:n EMRIP-delegaatio (Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples) on listannut vierailuraportissaan useita **toimia, joilla yhteistoimintamenettelyä voidaan edistää**. Osa mainituista toimista onkin ansiokkaasti sisällytetty hallituksen esitykseen, mutta tulisikin miettiä, voitaisiinko ko. listaa vielä hyödyntää parantamaan nyt melko keveästi muotoiltuun vaikutusten arviointia koskevaan lainkohtaan. Pelkona on, että vaikutusten arviointi jää pintapuoliseksi mm. poliittisesta tahdosta, kireistä aikatauluista, saamelaiskäräjien asiantuntijaresurssien riittämättömyydestä jne. johtuen.

3. Toimikausi, toimielimet ja toiminta

20 §

Suomessa on käytössä **kolme saamelaiskieltä**. Kaikkien kieliryhmien edustus esitetyn uudistuksen mukaisesti vaalilautakunnassa on tärkeää. Vaikka kielikysymykset eivät suoraan kuulukaan saamelaiskäräjälain alaan, Ihmisoikeuskeskus haluaa nostaa esiin kaikkien kolmen saamen kielen edistämisen ja ylläpidon tärkeyden myös saamelaiskäräjälain soveltamisessa ja käräjien ja sen toimielinten toiminnassa. Lisäksi tulisi varmistaa kaikkien kieliryhmien mahdollisuus saada tietoa omalla kielellään saamelaiskäräjien toiminnasta, ajankohtaisista kysymyksistä sekä yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuuden toteuttamiprosessissa olevista suunnitelmista ja hankkeista ja soveltuvin osin osallistua näihin käyttämällä omaa kieltään.

3.a Kirjanpito ja tilintarkistus

ei lausuttavaa

4. Saamelaiskäräjien vaalit

ei lausuttavaa

5. Muutoksenhaku

ei lausuttavaa

6. Rikoslaki 40 luvun 11 §

ei lausuttavaa

7. muita mahdollisia huomioita

ei lausuttavaa
